

Effectiveness of Teaching Positive Thinking Skills based on Religious Teachings on Academic Enthusiasm and Academic Adjustment of Students with Academic Procrastination¹

Hassan Golzar¹ , Mohsen Zareie Jaliany²

¹ Ph.D. Student in Theology and Islamic Studies, Department of Theology and Islamic Studies, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Kazerun Branch, Fars, Iran. hassangol1356@gmail.com

² Assistant Professor, Department of Theology and Islamic Studies, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Euclid Branch, Fars, Iran. Mohzareie@yahoo.com

Abstract

The purpose of this research was to study the effectiveness of teaching positive thinking skills based on religious teachings on academic enthusiasm as well as the academic adjustment of students with academic procrastination. The method of this research was semi-experimental with a pre-test-post-test design with a control group. The statistical population of this research consisted of all male students with academic procrastination in the first secondary school of district 6 of Shiraz city in the academic year of 2023-2024. Among the statistical population, 30 male students with high academic procrastination based on the academic procrastination questionnaire were selected by multistage cluster sampling and randomly assigned to the experimental (15 people) and control (15 people) groups. A positive thinking intervention program based on religious teachings was taught to the experimental group for 8 sessions of 60 minutes. To collect research data, Solomon and Roth Bloom's academic procrastination questionnaire (1984), Fredericks et al.'s academic enthusiasm questionnaire (2005), and Baker and Seriak's academic adjustment questionnaire (1984) were used. The research data were analyzed using univariate and multivariate analyses of covariance. The results of the analysis of the research findings showed that teaching positive thinking skills based on religious teachings is effective in increasing academic enthusiasm and the improving academic adjustment of male students with academic procrastination ($p < 0.01$). Thus, one of the useful educational approaches to increase academic enthusiasm and improve the academic adaptation of students with high academic procrastination is teaching positive thinking skills based on religious teachings.

Key words: positive thinking based on religious teachings, academic enthusiasm, academic compatibility, academic procrastination

Received: 2024-11-16; Received in revised form: 2024-12-12; Accepted: 2025-01-23; Published Online: 2025-01-24

How To Cite: Golzar, H., & Zareie Jaliany, M. (2024)., Effectiveness of Teaching Positive Thinking Skills based on Religious Teachings on Academic Enthusiasm and Academic Adjustment of Students with Academic Procrastination, *Journal of Research in Instructional Methods*, 2 (4), 19-32. doi: <https://doi.org/10.22091/jrim.2025.11671.1137>

Article type: Research

© The Author(s)

Published by: University of Qom

Introduction

Academic procrastination is common among students and causes them to receive low grades, drop out of academic course, fail academically, drop out of class and school, and stay away from school assignments (Huang et al., 2023). However, among the variables that are abundantly observed in students with academic procrastination is their low academic enthusiasm (Rohani, Seyed Mousavi, Gurji and Samimi, 2019). Academic enthusiasm has three cognitive, motivational, and behavioral dimensions (Dinser and Doganay, 2017). Academic adaptability is a multidimensional concept and means the ability of people to successfully respond to diverse and different demands of the educational environment (Hemati, 2019).

Islamic positivism is a new educational style that changes the spiritual attitudes of people instead of focusing on optimism and only individual and social success (Aghajani, Khanzadeh, Akbari and Mir Arzgar, 2016). Khalili (2016) showed in a research that group positivity training based on Islamic teachings has effects on increasing students' motivation.

The research method was semi-experimental with a pre-test-post-test design with a control group. The statistical population of this research consisted of all male students with academic procrastination in the first secondary school of district 6 of Shiraz city in the academic year of 2023-2024. To measure academic procrastination, Sawari's Academic Procrastination Questionnaire (2013) was used. Baker and Seriak (1984) academic adjustment questionnaire was used to measure academic adjustment. Fredericks et al.'s (2005) academic enthusiasm questionnaire was used to measure academic enthusiasm.

Findings

The results of the analysis of the research findings showed that positive thinking education based on religious teachings is effective for the academic enthusiasm of students with academic procrastination. Further, other findings of the research showed that teaching positive thinking skills based on religious teachings is effective in the academic adjustment of students with academic procrastination. Among the limitations of this research are, the lack of access to reliable sources in the field of the research problem, the limited scope of this study to a specific educational level and age, the lack of study on both sexes, and the lack of control of variables such as the cultural level of families, parents' income, as well as their education level.

Conclusion

The results of this research demonstrated that positive thinking education based on religious teachings is effective in improving academic enthusiasm and academic adaptation for students with academic procrastination.

References

- Aghajani, M. J., Hossein Khanzadeh, A., Akbari, B., & Mirarzgar, M. S. (2017). The effect of the Islamic positive thinking training on anger management and life satisfaction in mothers of exceptional children, *Journal of Disability Studies*, 7 (1), 25-32. [In Persian]
- Dinçer, S., Doğanay, A. (2017). The effects of multiple pedagogical agents on learners' academic success, motivation, and cognitive load. *Computers & Education*, 111, 74-100.
- Hemati, B. (2020). The role of educational emotions, autonomy protection cognition and school dependency in predicting the educational – social adaptation of neglected students. *Journal of School Psychology*, 9 (1), 207-228. [In Persian]
- Huang, H., Ding, Y., Liang, Y., Wan, X., Peng, Q., Zhang, Y.,... & Chen, C. (2023). The association between perfectionism and academic procrastination among undergraduate nursing students: The role of self efficacy and resilience. *Nursing Open*, 10(10), 6758-6768.
- Karimi, P., Baseri, A., & Hashemi Razini, H. (2024). Effectiveness of mindfulness-based cognitive therapy on procrastination and self-handicapping of students with academic failure. *Psychology Development*. 13(1), 171-180. [In Persian]
- Khalili, S. (2016). Investigating the effectiveness of positive thinking derived from Islamic teachings on academic achievement motivation [Master's thesis, Allameh Tabatabai University]. [In Persian]
- Maleki Gholandoz, P., & Sardari, B. (2020). Effectiveness of positive psychology training with emphasis on religious doctrines on reducing students' high-risk behaviors with suicidal thoughts. *Positive Psychology Research*, 6 (3), 51-68. [In Persian]

- Salehikhah, G., Nikgoftar, A., & Tawoosi, F. (2022). The relationship between quality of life and academic compatibility with academic procrastination in Yasouj schools. *Environmental Science and Geography*, 2(1), 17-29. [In Persian]
- Savari, K. (2010). Construction and accreditation of an Academic Procrastination Test. *Educational Measurement*, 2 (5), 1-15. [In Persian]
- Valka, S. (2015). Management of International students, Academic Adjustment: Challenges and Solutions. *European Scientific Journal*, 3,160-168

اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی بر اشتیاق تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی

حسن گلزار^۱، محسن زارعی جلیانی^۲

^۱ دانشجوی دکتری الهیات و معارف اسلامی، گروه الهیات و معارف اسلامی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کازرون، فارس، ایران. hassangol1356@gmail.com

^۲ استادیار، گروه الهیات و معارف اسلامی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اقلید، فارس، ایران. Mohzareie@yahoo.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی بر اشتیاق تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی انجام شد. روش این پژوهش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری این پژوهش عبارت بود از تمامی دانش‌آموزان پسر دارای اهمال‌کاری تحصیلی دوره متوسطه اول منطقه ۶ شهر شیراز در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲. از میان جامعه آماری تعداد ۳۰ دانش‌آموزان پسر که براساس پرسش‌نامه اهمال‌کاری تحصیلی دارای اهمال‌کاری تحصیلی بالایی بودند به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب و به‌صورت تصادفی در دوگروه آزمایش (۱۵ نفر) و گواه (۱۵ نفر) گمارش شدند. برنامه مداخله مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی به گروه آزمایش به مدت ۸ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای آموزش داده شد. به‌منظور جمع‌آوری داده‌های پژوهش، از پرسش‌نامه اهمال‌کاری تحصیلی سولومون و راث بلوم (۱۹۸۴)، پرسش‌نامه اشتیاق تحصیلی فردریکز و همکاران (۲۰۰۵) و پرسش‌نامه سازگاری تحصیلی بیکر و سریاک (۱۹۸۴) استفاده شد. داده‌های پژوهش با استفاده از روش تحلیل کوواریانس تک‌متغیره و چندمتغیره تجزیه و تحلیل شد. نتایج تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش نشان داد که آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی بر افزایش اشتیاق تحصیلی و بهبود سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان پسر دارای اهمال‌کاری تحصیلی مؤثر است ($p < 0/01$). آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی با رویکرد آموزشی مفید، در جهت افزایش اشتیاق تحصیلی و بهبود سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی، مؤثر است.

واژه‌های کلیدی: اثربخشی مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی، اشتیاق تحصیلی، سازگاری تحصیلی، اهمال‌کاری تحصیلی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۲۶؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۰۹/۲۲؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۰۴؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۱۱/۰۵

استناد: گلزار، حسن و زارعی جلیانی، محسن، (۱۴۰۳). اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی بر اشتیاق تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی، *پژوهش در روش‌های آموزش*، ۲ (۴)، ۱۹-۳۲. doi: <https://doi.org/10.22091/jrim.2025.11671.1137>

نوع مقاله: پژوهشی

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه قم

مقدمه

شواهد علمی مبین آن است که یکی از عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانش‌آموزان، اهمال‌کاری تحصیلی^۱ است (هموای^۲ و همکاران، ۲۰۲۳). اهمال‌کاری به بخشی از ویژگی‌های روان‌شناختی اطلاق می‌شود که در آن به تأخیر انداختن کار یا مسئولیت یک رفتار به دلیل ناخوشایندی و ملال‌آور بودن آن است که در اکثر موقعیت‌ها به نارضایتی از عملکرد منجر می‌شود (کریمی، باصری و هاشمی رزینی، ۱۴۰۳). اهمال‌کاری تحصیلی در میان دانش‌آموزان شایع و باعث کسب نمره‌های پایین، انصراف از دوره تحصیلی، افت تحصیلی، شکست تحصیلی، ترک درس و مدرسه و دوری از تکالیف مدرسه می‌شود (هوانگ^۳ و همکاران، ۲۰۲۳). در علم روان‌شناسی اهمال‌کاری یکی از متغیرهای رفتاری رایج در بافت‌های آموزشی و یکی از عوامل منفی تأثیرگذار در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان است که در معنای رایج موکول نمودن نادرست و اشتباه یا غیر واقع‌بینانه امور و جریان تکمیل آن‌ها و به آینده سپردن نامیده می‌شود (اسپارفلد، و شوابه^۴، ۲۰۲۴). دانش‌آموزانی که دارای اهمال‌کاری تحصیلی‌اند، انگیزه‌ای برای انجام، تکالیف آموزشی در مدت زمان معین ندارند و به موقع برای امتحانات درس نمی‌خوانند و همچنین به موضوعات مطرح شده و دروس توجه نمی‌کنند و انجام تکالیف خود را تا آخرین لحظه به تأخیر می‌اندازند (ترنر و هودیس^۵، ۲۰۲۳). اهمال‌کاری شامل دو سطح، شناختی و رفتاری می‌باشد. در سطح شناختی فرد در انتخاب اهداف و گرفتن تصمیمات به موقع تعلل می‌ورزد و در سطح رفتاری فرد فعالیت‌هایی را که قصد انجام آن را دارد بدون علت خاصی و به صورت کاملاً اختیاری در زمان مشخص انجام نمی‌دهد (ازیر و یتکین^۶، ۲۰۱۸). به نظر می‌رسد که امروز و فردا کردن در انجام امور و وظایف دانش‌آموزان، یکی از چالش‌ها و کاستی‌های مبتلا به نظام آموزشی است که می‌تواند آثار منفی بر نظام تعلیم و تربیت داشته باشد. امام علی (ع) می‌فرماید: هر کس فرصت را به تأخیر اندازد مطمئن باشد که آن را از دست می‌دهد (غرالحکم، ص ۸۷۹۵). بررسی افت تحصیلی و حتی ترك تحصیل دانش‌آموزان حاکی از آن است که یکی از علل اصلی افت تحصیلی دانش‌آموزان، اهمال‌کاری تحصیلی می‌باشد. از طرفی اهمال‌کاری در دانش‌آموزان با عواقبی چون کاهش اشتیاق تحصیلی و سازگاری تحصیلی همراه است. اما از جمله متغیرهایی که به وفور در دانش‌آموزان با اهمال‌کاری تحصیلی مشاهده می‌شود، اشتیاق تحصیلی پایین در آنان است (روحانی، سیدموسوی، گرجی و صمیمی، ۱۳۹۹). اشتیاق تحصیلی^۷ که در چند سال اخیر مورد توجه پژوهشگران بوده در حوزه روان‌شناسی مثبت‌نگر است. دانش‌آموزانی که اشتیاق تحصیلی بالاتری دارند، توجه و تمرکز بیشتری بر مسائل و موضوعات با هدف یادگیری دارند، به مقررات مدرسه تعهد بیشتری نشان می‌دهند، از انجام رفتارهای ناسازگارانه و نامطلوب اجتناب می‌کنند و در آزمون‌ها عملکرد بهتری دارند. در مقابل، فقدان اشتیاق تحصیلی پیامدهای جدی مانند پیشرفت نکردن در مدرسه، تمایل به رفتارهای انحرافی و خطر ترك تحصیل را در پی دارد (تابع بردبار، ۱۴۰۳). اشتیاق چیزی بیش از یک وضعیت هیجانی گذرا و خاص است و به یک حالت پایای سرایت‌کننده و هیجانی - شناختی اشاره دارد که روی یک موضوع، واقعه یا رفتار خاص متمرکز می‌شود (جدیدی، ۱۳۹۸). اشتیاق تحصیلی دارای سه بعد شناختی (شامل انواع راهبردهای شناختی و فراشناختی مورد استفاده فراگیران برای یادگیری)، انگیزشی (شامل سه مؤلفه احساس، ارزش و عاطفه) و رفتاری (شامل رفتارها، تلاش‌ها، پایداری و درخواست کمک از دیگران توسط فراگیران در برخورد با تکالیف درسی) است (دینسر و دوگانای^۸، ۲۰۱۷). نقش اشتیاق تحصیلی در طول دوران تحصیلی و تأثیر آن بر نتایج تحصیلی، به یک

^۱. academic procrastination

^۲. Hamvai

^۳. Huang

^۴. Sparfeldt, & Schwabe

^۵. Turner, & Hodis

^۶. Ozer, & Yetkin

^۷. academic engagement

^۸. Dinçer & Doğanay

موضوع مهم و مورد توجه پژوهشگران در سال‌های اخیر تبدیل شده است. به‌طوری که اشتیاق تحصیلی باعث بهبود عملکرد تحصیلی و افزایش مشارکت فراگیران در فعالیت‌های مثبت تحصیلی می‌شود (پیتارینن جی، سوئینی، پیهلتنو^۹، ۲۰۱۴).

دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی نه تنها در انجام فعالیت‌های مربوط به امور تحصیلی اشتیاق پایین دارند، بلکه میزان سازگاری تحصیلی آنان نیز پایین می‌باشد (صالحی‌خواه، نیک گفتار و طاووسی، ۱۴۰۰). سازگاری تحصیلی^{۱۰} یک مفهوم چندبعدی و به معنای توانایی افراد در پاسخ‌گویی موفقیت‌آمیز به تقاضاهای متنوع و مختلف محیط آموزشی است (همتی، ۱۳۹۹). سازگاری تحصیلی عبارت است از توانایی فرد برای کنار آمدن با تقاضاهای محیط تحصیل و فعالیت‌های مدرسه (والکا^{۱۱}، ۲۰۱۵). یاداک^{۱۲} (۲۰۱۷) تعریفی دوبخشی از سازگاری تحصیلی ارائه کرده است: بخش اول شامل تعادل فردی و توافق با خود، توانایی رویارویی و حل‌وفصل مناقشات داخلی و درماندگی و میزان آزادی از استرس و اضطراب؛ بخش دوم شامل توافق فرد با محیط فیزیکی و اجتماعی یعنی روابط با دیگران و مسائل و رویدادهای مختلف است. سازگاری فرآیندی است که با انسان همراه است و در مراحل مختلف زندگی به‌گونه‌ای خاص شکل می‌گیرد و طی آن فرد برای انطباق دادن خود با فشارهای درونی و ملزومات بیرونی تلاش می‌کند تا به نیازها و خواسته‌های خود برسد (سلام و مانتر^{۱۳}، ۲۰۱۶). دانش‌آموزان هرچه به کلاس‌های بالاتر می‌روند، با تغییراتی در محیط آموزشی خود مانند معلمان و هم‌سالان، قانون و روش‌ها، انتظارات و سطح دشواری متفاوت تکالیف مواجه می‌شوند، بنابراین موقعیت تحصیلی آنان مشروط به کنار آمدن با این چالش‌هاست (رولند و میکامی^{۱۴}، ۲۰۱۴). پژوهش‌های اخیر نشان داده‌اند که سازگاری تحصیلی بر رشد تحصیلی و اجتماعی دانش‌آموزان مؤثر است. مهم‌تر اینکه سازگاری تحصیلی اهمیت بسیار در توانایی‌های دانش‌آموزان برای موفقیت در مدرسه و بزرگسالی دارد (یو، میلر و ییپ^{۱۵}، ۲۰۱۵).

درزمینه کاهش مشکلات تحصیلی دانش‌آموزان، به‌ویژه دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی، همواره رویکردهای درمانی و آموزشی گوناگونی از سوی پژوهشگران مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است، از جمله این رویکردها که با توجه به مبنای علمی آن می‌تواند مؤثر باشد، و دامنه پژوهش‌های محدودی را به خود اختصاص داده است، آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی^{۱۶} است. مثبت‌نگری اسلامی، سبک آموزشی جدیدی است که به جای تمرکز بر خوش‌بینی‌ها و موفقیت‌های صرفاً فردی و اجتماعی، به تغییر نگرش‌های معنوی انسان می‌پردازد (آقاجانی، خانزاده، اکبری و میرارض‌گر، ۱۳۹۶). جنبه معنوی مثبت‌نگری اسلامی کمک می‌کند تا در مواجهه با حوادث تنش‌زای زندگی، انسان بتواند با رفتارها و نگرش‌هایی مانند صبر، دعا کردن، توکل، نماز، روزه و اعتقاد قلبی به حمایت‌های الهی، به شکل موفقیت‌آمیزی عمل کند. به‌علاوه، در این شیوه تلاش می‌شود تا از مفاهیم قرآنی و اسلامی برای آموزش افراد استفاده شود. انسان، نیروی محدود خود را با توسل به منبع نامحدودی مانند قدرت خداوند افزایش می‌دهد و این احساس، سبب ایجاد آرامش و افزایش عزت نفس او می‌گردد (پرزور، عباسی و شجاعی، ۱۳۹۷). بهره‌گیری از آیات و روایات اسلامی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. اسلام به هدایت زندگی آدمی و تأثیر بهداشت روانی در برقراری تعادل در زندگی فردی توجه ویژه‌ای دارد، پس طبیعی است که شیوه‌های خاصی برای این هدف ارائه کند. هدف اصلی شیوه‌های توصیه شده در آموزه‌های دینی، یاری رساندن به انسان به‌منظور برخورداری از روح و روان سالم است تا بتواند با توسل به بهترین راه‌های ممکن، با مشکلات مقابله کرده و با امید به الطاف بیکران الهی به آرامش برسد. نگرش صحیح به مسائل و ناکامی‌ها، موهبتی است که به‌واسطه آن، آدمی در برخورد با نمونه‌های

^۹. Pietarinen, Soini, & Pyhältö

^{۱۰}. academic adjustment

^{۱۱}. Valka

^{۱۲}. Yadak

^{۱۳}. Salaam, & Mounts

^{۱۴}. Reuland & Mikami

^{۱۵}. Yoo, Miller, & Yip

^{۱۶}. teaching positive thinking skills with emphasis on religious

به‌ظاهر ناموزون خلقت، زیبایی و توانایی را در آنها می‌بیند و حتی در زشتی‌ها نیز زیبایی‌ها را جستجو کند (معاضدی‌عالی، پرزور، پیرانی و احمدی، ۱۳۹۷). در زمینه اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی بر متغیرهای روان‌شناختی و تحصیلی، پژوهش‌های محدودی انجام شده است. با این وجود، این پژوهش‌های محدود، به نتایج اساسی دست پیدا کرده‌اند. از جمله: خسروی (۱۳۹۸) در پژوهشی با روش نیمه‌آزمایشی و نمونه‌ای مشتمل بر ۴۰ دانش‌آموز دختر دوره اول متوسطه دبیرستان شهر تهران نشان داد که آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی با تأکید بر آموزه‌های دینی بر انگیزش پیشرفت و خودکارآمدی تأثیرگذار بوده است. پژوهش خلیلی (۱۳۹۶) با روش نیمه‌آزمایشی و نمونه‌ای با ۴۰ دانش‌آموز پسر دوره متوسطه دوم نشان داد که آموزش مثبت‌اندیشی گروهی بر مبنای آموزه‌های اسلامی بر افزایش میزان انگیزش پیشرفت دانش‌آموزان تأثیر دارد. نعیمی، شفیع آبادی و داوودآبادی (۱۳۹۵) پژوهشی از نوع نیمه-آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل انجام دادند. جامعه آماری پژوهش را کلیه دانش‌آموزان دختر پایه اول متوسطه شهرستان چهاردانگه تشکیل دادند. نمونه آماری شامل ۳۰ نفر از دانش‌آموزان دختر پایه اول بود. نتایج پژوهش آنان نشان داد که مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی موجب بهبود نسبی شاخص تاب‌آوری و تغییر نسبی در رغبت‌های شغلی تحصیلی دانش‌آموزان شده است. نتایج پژوهش ملکی‌گلندوز و سرداری (۱۳۹۹) که با روش نیمه‌آزمایشی و نمونه‌ای برای ۳۰ دانش‌آموز دختر مقطع متوسطه دوره دوم شهر خلخال انجام شد، حاکی از اثربخشی آموزش روان‌شناسی مثبت‌گرا بر کاهش رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان دارای افکار خودکشی بود. مهدی‌پور (۱۳۹۷) در پژوهشی با روش نیمه‌آزمایشی با جامعه آماری شامل زنان شاغل متأهل آموزش و پرورش شهر آمل که نمونه‌ای ۷۵ نفری از بین آنان انتخاب شد، نشان داد که آموزش مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی بر افزایش امید به زندگی و شادکامی مؤثرتر بوده است. پژوهش محنایی، شیخیانی، گرگین، گلکام و فراشبندی (۱۳۹۹) که با روش نیمه‌آزمایشی و نمونه‌ای و شامل ۳۰ افسر زن پلیس مراجعه‌کننده به کلینیک‌های روان‌شناسی شهر بوشهر بود، نشان داد که آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی منطبق بر آموزه‌های حضرت علی (ع) باعث بهبود تاب‌آوری و مؤلفه‌های آن یعنی شایستگی، استحکام شخصی، اعتماد به غرایز شخصی، تحمل عواطف منفی، پذیرش مثبت عواطف، روابط ایمن و تأثیرات معنوی می‌شود.

برای جلوگیری از افت تحصیلی و ترک تحصیل دانش‌آموزان و حتی برای بهبود ویژگی‌های تحصیلی مختلف می‌توان میزان اشتیاق تحصیلی و سازگاری تحصیلی آنان را با استفاده از رویکردها و الگوهای مختلف آموزشی ارتقاء بخشید تا از این طریق میزان اهمال‌کاری تحصیلی در آنان کاهش پیدا کند. امروزه برخلاف گذشته از رویکردها و الگوهای مختلف آموزشی استفاده می‌شوند و محتواهای آموزشی مختلف براساس آن طراحی می‌کنند. یکی از رویکردهای آموزشی که در مطالعات بالینی و یادگیری در پژوهش‌های گوناگون اثربخشی آن ثابت شده، اما با این وجود تاکنون به اثربخشی آن بر روی اشتیاق تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی پرداخته نشده است، رویکرد آموزشی مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی است. در نتیجه، پژوهش حاضر با هدف سنجش اثربخشی آموزشی مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی بر اشتیاق تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی انجام شد.

روش پژوهش

روش پژوهش، از نظر هدف کاربردی و شیوه اجرای آن نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری این پژوهش عبارت بود از تمامی دانش‌آموزان پسر دارای اهمال‌کاری تحصیلی دوره متوسطه اول منطقه ۶ شهر شیراز در سال تحصیلی ۱۴۰۳ - ۱۴۰۲ (N=۸۰). از میان جامعه آماری ۳۰ دانش‌آموز پسر که دارای اهمال‌کاری تحصیلی بالایی بودند، به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب، و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۱۵ نفر) و گواه (۱۵ نفر) گمارش شدند. گروه آزمایش به مدت

۸ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای تحت آموزش مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی قرار گرفتند. ملاک‌های ورود به پژوهش شامل: دانش آموز دوره اول متوسطه بودن، پسر بودن، توانایی پاسخ‌گویی به پرسش‌نامه‌های پژوهش و تمایل به شرکت داوطلبانه در پژوهش بود. ملاک‌های خروج شامل: غیبت بیش از ۲ جلسه آموزشی، انجام ندادن تکالیف آموزشی و تحت آموزش و مداخله دیگری بودن، بود.

پرسش‌نامه اهمال‌کاری تحصیلی: برای اندازه‌گیری اهمال‌کاری تحصیلی از پرسش‌نامه اهمال‌کاری تحصیلی سواری (۱۳۹۰) استفاده شد. این پرسش‌نامه دارای ۱۲ سؤال و ۳ عامل اهمال‌کاری عمدی بود. سؤالات ۱ تا ۵ اهمال‌کاری عمدی، سؤالات ۶ تا ۹ اهمال‌کاری ناشی از خستگی جسمی روانی و سؤالات ۱۰ تا ۱۲ مربوط به اهمال‌کاری ناشی از بی‌برنامگی است. شیوه نمره‌گذاری این پرسش‌نامه به صورت مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای از هرگز (صفر) تا همیشه (۵) است. پایایی کل آن از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۵ و روایی آن از طریق هم‌پستگی با پرسش‌نامه اهمال‌کاری تاکمن (۱۹۹۱) محاسبه و برابر ۰/۳۵ برآورد شد که در سطح ۰/۰۰۳ معنی دار بوده است. گراوند (۱۴۰۰) در پژوهشی ضرایب آلفای کرونباخ کل مقیاس ۰/۸۹ و در خرده‌مقیاس‌های اهمال‌کاری عمدی، اهمال‌کاری ناشی از خستگی و اهمال‌کاری ناشی از بی‌برنامگی به ترتیب ضرایب ۰/۸۱، ۰/۸۰ و ۰/۷۶ به دست آمد. در پژوهش حاضر میزان ضریب پایایی با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای اهمال‌کاری عمدی برابر با ۰/۷۹، اهمال‌کاری ناشی از خستگی ۰/۷۱ و اهمال‌کاری ناشی از بی‌برنامگی برابر با ۰/۶۹ بود. همچنین پایایی برای پرسش‌نامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ برابر با نمره ۰/۷۵ بود.

پرسش‌نامه سازگاری تحصیلی: پرسش‌نامه سازگاری تحصیلی توسط بیکر و سرباک (۱۹۸۴) ساخته شده است. این مقیاس دارای ۲۴ گویه و ۳ بعد کوشش تحصیلی (سؤالات ۱، ۶، ۸، ۱۱، ۱۶، ۱۲، ۲۰، ۱۸)، رضایت از محیط تحصیلی (سؤالات ۳، ۴، ۱۰، ۱۴، ۱۷، ۱۹، ۲۱، ۲۳، ۲۴) و وضوح اهداف (سؤالات ۲، ۷، ۹، ۱۳، ۲۲) است که با یک مقیاس لیکرت هفت‌درجه‌ای (اصلاً، بسیار کم، کم، تا حدودی، زیاد، بسیار زیاد و کاملاً) که هر ماده دارای ارزشی بین ۱ تا ۷ است، سازگاری تحصیلی را می‌سنجد. دامنه امتیاز قابل کسب بین ۲۴ تا ۱۶۸ و میانگین امتیاز قابل کسب ۹۶ است. در پژوهش محمدی (۱۳۹۵) روایی پرسش‌نامه توسط استادان و متخصصان این حوزه تأیید شد و پایایی این مقیاس به روش آلفای کرونباخ بررسی شد که میزان آلفای کرونباخ ۰/۸۰ به دست آمد که نشان دهنده پایایی مناسب این مقیاس است. در این پژوهش میزان پایایی بر اساس ضریب آلفای کرونباخ برای مؤلفه کوشش تحصیلی برابر با ۰/۸۵، رضایت از محیط تحصیلی برابر با ۰/۷۸ و وضوح اهداف برابر با ۰/۸۱ بود. پایایی با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای کل پرسش‌نامه برابر با نمره ۰/۷۱ بود.

پرسش‌نامه اشتیاق تحصیلی: این پرسش‌نامه توسط فردریکز^{۱۷} و همکاران (۲۰۰۵) برای سنجش اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان ساخته شد که دارای ۱۵ گویه و ۳ خرده‌مقیاس رفتاری (۱ تا ۴)، عاطفی (۵ تا ۱۰) و شناختی (۱۱ تا ۱۵) است. پاسخ هر کدام از گویه‌ها دارای نمرات ۱ تا ۵ است که از هرگز تا همیشه را شامل می‌شود، حداقل و حداکثر نمره و نقطه برش در کل پرسش‌نامه اشتیاق تحصیلی به ترتیب، ۱۵، ۷۵ و ۴۵ است. نمره پایین‌تر نشان‌دهنده اشتیاق تحصیلی کم و نمره بالاتر نشان‌دهنده اشتیاق تحصیلی زیاد است. فردریکز و همکاران (۲۰۰۵) ضریب پایایی این پرسش‌نامه را ۰/۸۶ گزارش کرده‌اند. روایی پرسش‌نامه اشتیاق تحصیلی در پژوهش عباسی و همکاران (۱۳۹۴) مورد بررسی قرار گرفته و روایی صوری آن را مطلوب گزارش کرده‌اند. ضریب آلفای کرونباخ کل این پرسش‌نامه در پژوهش حاضر ۰/۸۶ محاسبه شد.

شیوه اجرا در این پژوهش به این صورت بود که محقق پس از کسب اجازه از اداره آموزش و پرورش شهر شیراز برای جمع‌آوری داده‌ها از نمونه دانش‌آموزان پسر پایه دوره متوسطه اول در مدارس حضور یافت. پس از انتخاب افراد دارای اهمال‌کاری تحصیلی بر اساس معرفی مشاور و نمرات پرسش‌نامه اهمال‌کاری تحصیلی، اطلاعاتی در مورد نوع آموزش، نحوه حضور آن‌ها در جلسه، تعداد و زمان جلسات ارائه شد. جلسات

¹⁷. Fredericks

به‌صورت هفته‌ای دوبار اجرا شد. در آغاز درمان ابتدا پیش‌آزمون به عمل آمد و میزان اشتیاق تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان مورد ارزیابی قرار گرفت. سپس افراد به‌صورت گروهی در دو گروه آزمایش (۱۵ نفر) و کنترل (۱۵ نفر) قرار گرفتند. آموزش مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی به شیوه گروهی طی ۸ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای به گروه آزمایش ارائه شد، اما گروه کنترل آموزشی را دریافت نکرد. پس از اتمام جلسات آموزشی در مرحله پس‌آزمون هر دو گروه مجدداً با پرسش‌نامه فوق‌موردآزمون قرارگرفتند. سپس داده‌ها وارد نرم افزار SPSS شده و با استفاده از روش‌های توصیفی (شاخص‌های میانگین و انحراف استاندارد) و با استفاده از آزمون تحلیل کواریانس تک‌متغیره و چندمتغیره (MANCOVA) مورد تجزیه و تحلیل شدند. خلاصه جلسات آموزشی در قالب جدول ۱ ارائه شده اند:

جدول ۱. آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی

جلسه	هدف	محتوا
اول	آشنایی اعضا با دوره آموزشی و مقررات جلسه، صحبت در مورد مفهوم مقدماتی امید	معرفی پژوهشگر، آشنایی اعضا با یکدیگر، بیان اهداف و مقررات جلسه، بحث کلی در مورد مثبت‌اندیشی و اجرای پیش‌آزمون، صحبت در مورد مفهوم مقدماتی امید.
دوم	مؤلفه‌های امید	بحث و گفتگو در مورد امید و مؤلفه‌های آن بیان ویژگی افراد امیدوار، تفاوت امید و آرزو.
سوم	مثبت‌اندیشی (تفکر مثبت و منفی) مثبت و منفی و شناسایی چگونگی تفکر مثبت	شناسایی علائم و نشانه‌های مثبت‌اندیشی، ارائه شیوه‌های یادگیری تفکر.
چهارم	مثبت بودن	بازاندیشی دوباره نسبت به افکار، مرور مستندات مربوط به افکار، واقع‌گرا بودن، تغییر تصویرهای ذهنی، استفاده از زبان ساده، استفاده از عبارات تأکیدی مثبت تجدیدنظر در باورها، یادگیری نحوه جایگزینی تفکرات منفی به مثبت.
پنجم	منبع کنترل	تشریح مفهوم منبع کنترل، بررسی توانایی‌های کنترل درونی و بیرونی افراد با توجه به موقعیت حاضر با مسائل، بررسی اسناد افراد در موقعیت‌های مختلف زندگی.
ششم	هدف و هدف‌گذاری	بررسی نقش داشتن هدف در زندگی، بررسی و تحلیل مهمترین ویژگی‌های هدف.
هفتم	راهیابی	آشنایی با تکلیف‌گرایی، هدف‌گرایی و وظیفه‌گرایی.
هشتم	دعا و نیایش	اهمیت دعا و نیایش در مثبت‌اندیشی و آرامش، اثرات روان‌شناختی دعا

یافته‌ها

اطلاعات جمعیت شناختی شرکت‌کنندگان پژوهش به این صورت بود که از کل دانش‌آموزان پسر دارای اهمال‌کاری تحصیلی که جمعیتی ۸۰ نفره بودند، ۳۰ نفر از آن‌ها به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند و در دو گروه آزمایش (۱۵ نفر) و کنترل (۱۵ نفر) جایگزین شدند.

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار متغیرهای وابسته پژوهش در مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون

متغیر	عضویت گروهی	N	M	SD	پیش‌آزمون	M	SD	پس‌آزمون	SD
اشتیاق تحصیلی	آزمایش	۱۵	۴۲/۶۰	۱۱/۸۴	۵۳/۱۳	۱۱/۰۳			
	کنترل	۱۵	۴۳/۴۰	۱۲/۷۳	۴۵/۷۳	۱۰/۷۸			
سازگاری تحصیلی	آزمایش	۱۵	۱۰۵/۹۳	۲۹/۲۹	۱۱۷/۲۶	۲۲/۶۲			
	کنترل	۱۵	۱۰۴/۰۱	۲۸/۶۸	۱۰۴/۴۶	۲۸/۳۴			

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌کنید میانگین و انحراف معیار متغیرها و زیرمؤلفه‌های آن‌ها بر حسب مرحله و عضویت گروهی گزارش شده است. کاربرد آزمون F به عنوان یک آزمون پارامتریک، تابع رعایت برخی پیش‌فرض‌های آماری است. این پیش‌فرض‌ها شامل: ۱. فاصله‌ای یا نسبی بودن مقیاس اندازه‌گیری متغیرهای وابسته ۲. نمونه‌گیری یا گمارش تصادفی آزمودنی‌ها ۳. توزیع نرمال نمرات متغیرهای وابسته ۴. همسانی واریانس‌های متغیر وابسته ۵. تساوی یا تناسب حجم نمونه‌ها ۶. همگنی شیب رگرسیون می‌باشد.

لازم به ذکر است که سطح معناداری برای مفروضه همگنی شیب رگرسیون، نرمال بودن داده‌ها و همگنی واریانس ($P > 0/05$) که نشان دهنده این است که این مفروضه‌ها در پژوهش حاضر اعمال گردیده است. در ادامه ابتدا به منظور بررسی تأثیر کلی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی بر اشتیاق تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی از آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیره استفاده شد که نتایج آن در قالب جدول شماره ۳ ارائه می‌شود.

جدول ۳. نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیره، متغیرهای وابسته پژوهش در مرحله پس‌آزمون

مرحله	اثر	ارزش	F	df فرضیه	df خطا	معنی‌داری	اندازه اثر
	پیلایی	۰/۵۸	۱۷/۵۰	۲	۲۵	۰/۰۰۱	۰/۵۸
	لامبدای ویلکز	۰/۴۱	۱۷/۵۰	۲	۲۵	۰/۰۰۱	۰/۵۸
	هلتینگ	۱/۴۰	۱۷/۵۰	۲	۲۵	۰/۰۰۱	۰/۵۸
	بزرگترین ریشه روی	۱/۴۰	۱۷/۵۰	۲	۲۵	۰/۰۰۱	۰/۵۸

همان‌طوری که در جدول ۳ مشاهده می‌شود پس از خارج کردن اثر پیش‌آزمون و سایر متغیرهای کنترل، به روش تحلیل کوواریانس چند متغیره، اثر معنی‌داری برای عامل عضویت گروهی وجود دارد. این اثر چندمتغیره نشان می‌دهد که تأثیر کلی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی بر اشتیاق تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی تأثیر مثبت و معناداری دارد. و بین دو گروه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به منظور تعیین این‌که در کدام یک از متغیرها تفاوت معنادار است از آزمون تحلیل کوواریانس تک‌متغیره استفاده شد که نتایج آن در قالب جدول ۴ ارائه می‌شود.

جدول ۴. نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیره برای بررسی تأثیر مداخله متغیرهای پژوهش در آزمودنی‌های گروه‌های آزمایش و گواه در مرحله پس‌آزمون

منبع تغییر	متغیر وابسته	SS	Df	MS	F	P	Eta
پیش‌آزمون		۲۳۵۴/۸۵	۱	۲۳۵۴/۸۵	۸۰/۲۶	۰/۰۰۱	۰/۷۵
اشتیاق تحصیلی		۴۷۱/۸۱	۱	۴۷۱/۸۱	۱۶/۰۸	۰/۰۰۱	۰/۳۸
خطا		۷۶۴/۷۶	۲۶	۷۶۴/۷۶	-	-	-
پیش‌آزمون		۲۵/۵۰	۱	۲۵/۵۰	۰/۸۶	۰/۳۶	۰/۰۹
سازگاری تحصیلی		۹۴۱/۵۴	۱	۹۴۱/۵۴	۱۱/۶۲	۰/۰۰۱	۰/۳۰
خطا		۲۱۰۵/۲۷	۲۶	۲۱۰۵/۲۷	-	-	-

با توجه به نتایج جدول ۴، با کنترل نمرات پیش‌آزمون بین گروه‌های آزمایش و گواه در متغیرهای وابسته پژوهش در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنادار وجود دارد ($P < ۰/۰۰۱$). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی منجر به افزایش ۰/۳۸ اشتیاق تحصیلی و افزایش ۰/۳۰ سازگاری تحصیلی در دانش‌آموزان شرکت‌کننده در گروه آزمایش می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش به بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی بر اشتیاق تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی دوره متوسطه اول شهر شیراز پرداخته شد. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش نشان داد که آموزش مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی بر اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی اثربخش است. به بیان دیگر نمرات دانش‌آموزان گروه آزمایش در مقایسه با آزمودنی‌های گروه کنترل در سطح معناداری بالاتر بود. نتایج حاصل از این پژوهش به شکل غیر مستقیم همسو با یافته‌های خسروی (۱۳۹۸)، نعیمی، شفیع آبادی و داوودآبادی (۱۳۹۵) و خلیلی (۱۳۹۶) است. نتایج هر یک از پژوهش‌های ذکر شده حاکی از اثربخشی آموزش مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی بر متغیرهای تحصیلی دانش‌آموزان

بود. در تبیین نتیجه به دست آمده می‌توان گفت که بیان تجارب مثبت و دریافت بازخورد از سایر اعضا از قوی‌ترین مراحل روش مثبت‌نگر در شناخت توانایی‌های قابل اتکا است که در افزایش اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان اثر دارد. در آموزش مهارت‌های مثبت‌نگر مثلاً از نوجوانان خواسته می‌شود که نقاط مثبت، موفقیت‌ها و استعدادهای خود را ثبت کنند و به نوعی خود را مورد بازبینی قرار دهند. وقتی که فرد نسبت به استعداد و موفقیت‌های خودش آگاه می‌شود، به سهولت تسلیم دیگران نمی‌شود، به داشته‌های خودش تکیه می‌کند و اعتماد به نفس او افزایش می‌یابد، ابتکار عمل به خرج می‌دهد، لیاقت و قدرت به دست می‌آورد، حس خودکم‌بینی او کاهش می‌یابد، اشتغال‌های ذهنی منفی‌اش کم می‌شود و نسبت به خود حس خوبی پیدا می‌کند؛ همچنین ممکن است در فعالیت‌های بیشتری شرکت کند، با افراد بیشتری ارتباط برقرار کند، پس‌نگرش دیگران نسبت به او تغییر می‌کند و با او بهتر رفتار می‌کنند؛ در نتیجه احساس ارزشمندی، افزایش انگیزش، افزایش اعتماد به نفس، افزایش خلاقیت و ابتکار می‌کند و این همان چیزی است که سبب افزایش اشتیاق دانش‌آموزان هم در تحصیل و هم در همه زمینه‌های زندگی می‌شود. در ادامه یافته‌های دیگر پژوهش نشان داد که آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی بر سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی اثربخش است. به بیان دیگر، نمرات سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی که آموزش مثبت‌نگری بر مبنای آموزه‌های دینی را دریافت کرده بودند در مقایسه با دانش‌آموزان اهمال‌کار دیگری که این آموزش را دریافت نکرده بودند در سطح بالاتری بود. نتیجه به دست آمده از این پژوهش به نوعی در راستای نتایج خلیلی (۱۳۹۶)، نعیمی، شفیع‌آبادی و داوودآبادی (۱۳۹۵)، ملکی‌گلندوز و سرداری (۱۳۹۹)، مهدی‌پور (۱۳۹۷) و محنایی، شیخیانی، گرگین، گلکام و فراشبندی (۱۳۹۹) است. در تبیین یافته این پژوهش می‌توان چنین استنباط نمود که آموزش مثبت‌اندیشی توانسته است، نگاه مثبت به زندگی و خود را در دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی توسعه دهد و همین امر، منجر به ارتباط بهتر با محیط اجتماعی و تحصیلی مدرسه شده و از طریق آن دانش‌آموزان توانسته‌اند با سایر هم‌کلاسی‌ها و معلمان خود تعامل مثبت و منطقی - تری برقرار نمایند و به سازگاری درستی دست پیدا کنند؛ چرا که مطابق با مدافعان رویکرد مثبت‌نگر مانند کاراداماس^{۱۸} (۲۰۰۶) و کاراداماس، کونستانتیوس و سیدریدس^{۱۹} (۲۰۰۷) داشتن مهارت‌های مثبت‌نگری به فرد کمک می‌کند تا با بینش و دقت بیشتری به ارتباطات بین فردی و روابط اجتماعی و تحصیلی خود بنگرند و مسائل به وجود آمده در این حیطه را به طور منطقی حل و فصل نموده و متناسب با محیط و شرایط مختلف اجتماعی و تحصیلی پاسخ‌های معقولانه‌تری داشته باشند که این خود عامل مهمی در ایجاد سازگاری تحصیلی و اجتماعی آن‌ها است. از جمله محدودیت‌های موجود در این پژوهش، عدم دسترسی به منابع معتبر در زمینه مسئله مورد پژوهش، محدود بودن دامنه این مطالعه به پایه تحصیلی و سنی خاص، عدم مطالعه بر روی هر دو جنس و عدم کنترل متغیرهایی مانند سطح فرهنگی خانواده‌ها، درآمد و سطح تحصیلات والدین بود. از این رو، با توجه به محدودیت‌های موجود در این پژوهش، پیشنهاد می‌شود که ضمن اجرای آموزش مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی در دیگر گروه‌های دارای مشکلات تحصیلی، از ابزارهای بالینی دیگری چون مصاحبه، مشاهده و... استفاده شود. همچنین پیشنهاد می‌شود که جهت تعمیق هرچه بیشتر یافته‌های این پژوهش آموزش مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی در گروه دختران دارای اهمال‌کاری تحصیلی نیز اجرا شود. در پایان نتایج این پژوهش نشان داد که آموزش مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی در بهبود اشتیاق تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دارای اهمال‌کاری تحصیلی اثر بخش است. بنابراین، با توجه به یافته‌های این پژوهش پیشنهاد می‌شود که از آموزش مثبت‌اندیشی بر مبنای آموزه‌های دینی به عنوان یکی از آموزش‌های مؤثر در بهبود اشتیاق تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان با اهمال‌کاری تحصیلی استفاده شود.

¹⁸. Karademas

¹⁹. Karademas, Konstantions & Sideridis

تقدیر و تشکر

در پایان از تمامی مدیران، دبیران، مشاوران و دانش‌آموزان منطقه ۶ شهر شیراز که ما را در انجام این پژوهش یاری کردند، کمال تشکر و قدردانی را داریم.

تعارض منافع

بین نویسندگان این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافع وجود ندارد.

منابع

- آقاجانی، محمدجواد؛ حسین‌خانزاده، عباسعلی؛ اکبری، بهمن؛ میرارض‌گر، منیژه السادات. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش مثبت‌نگری اسلامی بر احساس خشم و رضایت از زندگی مادران کودکان با نیازهای ویژه. مطالعات ناتوانی‌های یادگیری، ۷، ۲۵-۳۲.
- پرزور، پرویز؛ عباسی، مسلم و شجاعی، احمد. (۱۳۹۷). اثربخشی مداخله معنوی بر تاب‌آوری فردی و اجتماعی زنان قربانی خشونت خانگی. روان‌شناسی بالینی، ۲(۱۰)، ۹۵-۱۰۵.
- پرزور، پرویز؛ علیزاده‌گورادل، جابر؛ یاقوتی‌زرگر، حسن و بشرپور سجاد. (۱۳۹۴). اثربخشی روان‌درمانی مثبت‌گرای مبتنی بر کیفیت زندگی بر بهبود کیفیت زندگی معنادار به مواد افیونی. اعتیادپژوهی، ۹(۳۵)، ۱۳۷-۱۴۸.
- تابع بردبار، فریبا. (۱۴۰۳). رابطه ساختاری نیازهای بنیادین روان‌شناختی و اشتیاق تحصیلی: نقش واسطه‌ای کمال‌گرایی تحصیلی. پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، ۱۱(۴)، ۱-۱۶.
- جدیدی، سما. (۱۳۹۸). نقش واسطه‌ای اشتیاق تحصیلی در رابطه بین کمک‌طلبی تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان. رویش روان‌شناسی، ۸(۱۲)، ۱۱۴-۱۰۸.
- خسروی، فاطمه. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی با تأکید بر آموزه‌های دینی بر انگیزش پیشرفت و خودکارآمدی. جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، ۵(۱)، ۸۹-۱۰۱.
- خلیلی، سعید. (۱۳۹۶). بررسی اثربخشی مثبت‌اندیشی مستخرج از آموزه‌های اسلامی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.
- روحانی، نیره السادات؛ سیدموسوی، مهری؛ گرجی، معصومه و صمیمی، زبیر. (۱۳۹۹). شیوع اهمال‌کاری در دانش‌آموزان دختر و ارتباط آن با ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و میزان به‌کارگیری شبکه‌های اجتماعی مجازی. آموزشی و آموزشگاهی، ۹(۴)، ۹۱-۱۰۷.
- صالحی‌خواه، گلناز؛ نیک‌گفتار، عطاء الله و طاووسی، فرشته. (۱۴۰۰). ارتباط کیفیت زندگی و سازگاری تحصیلی با اهمال‌کاری تحصیلی در مدارس شهر یاسوج. علوم زیست محیطی و جغرافیا، ۲(۱)، ۲۹-۱۷.
- سواری، کریم. (۱۳۹۰). ساخت و اعتباریابی آزمون اهمال‌کاری تحصیلی. اندازه‌گیری تربیتی، ۲(۵)، ۱-۱۵.
- عباسی، مسلم؛ پیرانی، ذبیح؛ رزمجویی، لاله و بنیادی، فرزانه. (۱۳۹۴). نقش تعلل‌ورزی و خودتنظیمی انگیزشی در پیش‌بینی اشتیاق رفتاری دانشجویان. راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، ۸(۵)، ۲۹۶-۳۰۹.
- کریمی، پریسا، باصری، احمد و هاشمی‌رزینی، هادی. (۱۴۰۳). اثربخشی شناخت درمانی مبتنی بر ذهن آگاهی بر اهمال‌کاری و خودناتوان‌سازی دانش‌آموزان درگیر افت تحصیلی. رویش روان‌شناسی، ۱۳(۱)، ۱۷۲-۱۸۰.
- گراوند، هوشنگ. (۱۴۰۰). ادراکات کیفیت کلاسی، جهت‌گیری‌های انگیزشی، اهمال‌کاری تحصیلی، فرسودگی تحصیلی. مشاوره کاربردی، ۱۱(۲)، ۴۵-۷۶.
- محنایی، ستاره؛ شیخیانی، حسن؛ گرگین، باقر؛ گلکام، صدیقه و فراشبندی، رضا. (۱۳۹۹). آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی منطبق بر آموزه‌های حضرت علی (ع) بر تاب‌آوری و سلامت اجتماعی زنان افسران پلیس مراجعه‌کننده به کلینیک‌های روان‌شناسی شهر بوشهر. آموزش در علوم انتظامی، ۸(۳)، ۵۸۱-۶۱۲.
- ملکی‌گلندوز، پری و سرداری، باقر. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش روان‌شناسی مثبت‌گرا با تأکید بر آموزه‌های دینی بر کاهش رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان دارای افکار خودکشی. روان‌شناسی مثبت، ۶(۳)، ۵۱-۶۸.

مهدی‌پور، ربابه. (۱۳۹۷). بررسی اثربخشی آموزش گروهی رویکرد روان‌شناسی مثبت‌گرای سلینگمن و رویکرد اسلامی مبتنی بر آموزه‌های قرآنی بر افزایش امید به زندگی و شادکامی زنان شاغل متأهل. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.

نعیمی، ابراهیم؛ شفیع‌آبادی، عبدالله و داوودآبادی، فاطمه. (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی با تأکید بر آموزه‌های دینی بر تاب‌آوری و رغبت‌های شغلی دانش‌آموزان. فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۷ (۲۸)، ۱-۱۳.

همتی، بابک. (۱۳۹۹). نقش هیجانات تحصیلی، حمایت از خودمختاری ادراک‌شده و احساس تعلق به مدرسه در پیش‌بینی سازگاری تحصیلی - اجتماعی دانش‌آموزان بی‌سرپرست. روان‌شناسی مدرسه و آموزشگاه، ۹ (۱)، ۲۰۸-۲۲۹.

- Abbasi, M., Pirani, Z., Razmjouei, L., & Bonyadi, F. (2015). The role of procrastination and motivational self-regulation in predicting behavioral engagement of students. *Strategies for Teaching in Medical Sciences*, 8(5), 296-309.
- Aghajani, M. J., Hossein Khanzadeh, A., Akbari, B., & Mirazgar, M. S. (2017). The effect of the Islamic positive thinking training on anger management and life satisfaction in mothers of exceptional children, *Journal of Disability Studies*, 7 (1), 25-32. [In Persian]
- Dinçer, S., Doğanay, A. (2017). The effects of multiple pedagogical agents on learners' academic success, motivation, and cognitive load. *Computers & Education*, 111, 74-100.
- Fredericks J. A., Blumenfeld P. C., Paris A. H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74(1): 59-109.
- Garavand, H. (2021). Perceptions of classroom quality, motivational orientations, academic procrastination, academic burnout. *Applied Counseling*, 11 (2), 45-76.
- Garssen, B., Visser, A., de Jager Meezenbroek, E. (2016). Examining whether spirituality predicts subjective well-being: How to avoid tautology. *Psychology of Religion and Spirituality*, 8(2): 141-148.
- Hamvai, C., Kiss, H., Vörös, H., Fitzpatrick, K. M., Vargha, A., & Pikó, B. F. (2023). Association between impulsivity and cognitive capacity decrease is mediated by smartphone addiction, academic procrastination, bedtime procrastination, sleep insufficiency and daytime fatigue among medical students: a path analysis. *BMC Medical Education*, 23(1), 537.
- Hemati, B. (2020). The role of educational emotions, autonomy protection cognition and school dependency in predicting the educational - social adaptation of neglected students. *Journal of School Psychology*, 9 (1), 207-228. [In Persian]
- Huang, H., Ding, Y., Liang, Y., Wan, X., Peng, Q., Zhang, Y.,... & Chen, C. (2023). The association between perfectionism and academic procrastination among undergraduate nursing students: The role of self efficacy and resilience. *Nursing Open*, 10(10), 6758-6768.
- Jadidi, S. (2019). The mediating role of academic aspiration in the relationship between academic help-seeking and academic adjustment of students. *Psychology Development*, 8(12), 108-114.
- Khosravi, F. (2019). The effectiveness of positive thinking skills training with an emphasis on religious teachings on achievement motivation and self-efficacy. *Sociology of Education*, 5(1), 89-101.
- Karademas, E. C. (2006). Self-efficacy, Social support, and well-being: The mediating role of optimism. *Personality and Individual Differences*. 40(6), 1281-1290.
- Karademas, E. C., Konstantions, K., & Sideridis, G. D. (2007). Optimism, self-efficacy, and information processing of threat -and wellbeing- related stimuli. *Stress and Health*. 23(5), 285-294.
- Karimi, P., Baseri, A., & Hashemi Razini, H. (2024). Effectiveness of mindfulness-based cognitive therapy on procrastination and self-handicapping of students with academic failure. *Psychology Development*. 13(1), 171-180. [In Persian]
- Khalili, S. (2016). *Investigating the effectiveness of positive thinking derived from Islamic teachings on academic achievement motivation* [Master's thesis, Allameh Tabatabai University]. [In Persian]
- Mahdipour, R. (2018). *Examining the effectiveness of group training based on Seligman's positive psychology approach and Islamic approach based on Quranic teachings on increasing hope for life and happiness of employed married women* [Master's thesis, Allameh Tabatabai University].
- Maleki Gholandoz, P., & Sardari, B. (2020). Effectiveness of positive psychology training with emphasis on religious doctrines on reducing students' high-risk behaviors with suicidal thoughts. *Positive Psychology Research*, 6 (3), 51-68. [In Persian]
- Mohanaei, S., Sheykhi, H., Gorgin, B., Golkam, S., & Farashbandi, R. (2020). Teaching positive thinking skills based on the teachings of Imam Ali (AS) on resilience and social health of police officer women visiting psychological clinics in Boushehr city. *Journal of Training in Police Sciences*, 8 (3), 581-612.
- Ozer, Z., Yetkin, R. (2018). Walking through different paths: Academic self-efficacy and academic procrastination behaviors of pre-service teachers. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 14(2), 89 -99.
- Pietarinen J, Soini, T. Pyhältö K. (2014). Students' emotional and cognitive engagement as the determinants of well-being and achievement in school. *Inter Journal of Educ Research*, 12 6740- 51
- Porzour, P., Abbasi, M., and Shojaei, A. (2018). Effectiveness of spiritual intervention on individual and social resilience of women victims of domestic violence. *Clinical Psychology*, 2(10), 95-105.
- Porzour, P., Alizadeh Gouradel, J., Yaghoubi Zargar, H., & Basharpour, S. (2015). Effectiveness of quality of life-based positive psychotherapy on improving the quality of life of opioid addicts. *Research on Addiction*, 9(35), 137-148.
- Reuland, M. M., & Mikami, A. Y. (2014). Classroom victimization: Consequences for social and academic adjustment in elementary school. *Psychology in the Schools*, 51(6), 591-607.

- Rouhani, N. S., Seyed Mousavi, M., Gorji, M., & Samimi, Z. (2020). The prevalence of procrastination in female students and its relationship with demographic characteristics and the extent of using virtual social networks. *Educational and Schooling*, 9(4), 91-107.
- Salaam, B., & Mounts, N. S. (2016). International note: Maternal warmth, behavioral control, and psychological control. Relations to adjustment of Ghanaian early adolescents. *Journal of Adolescence*, 49, 99-104.
- Salehikhah, G., Nikgoftar, A., & Tawoosi, F. (2022). The relationship between quality of life and academic compatibility with academic procrastination in Yasouj schools. *Environmental Science and Geography*, 2(1), 17-29. [In Persian]
- Savari, K. (2010). Construction and accreditation of an Academic Procrastination Test. *Educational Measurement*, 2 (5), 1-15. [In Persian]
- Sparfeldt, J. R., & Schwabe, S. (2024). Academic procrastination mediates the relation between conscientiousness and academic achievement. *Personality and Individual Differences*, 218, 112466.
- Tabatabaie, F. (2024). The structural relationship between basic psychological needs and academic aspiration: The mediating role of academic perfectionism. *Research in School and Virtual Learning*, 11(4), 1-16.
- Turner, M., & Hodis, F. A. (2023). A Systematic Review of Interventions to Reduce Academic Procrastination and Implications for Instructor-based Classroom Interventions. *Educational Psychology Review*, 35(4), 118.
- Valka, S. (2015). Management of International students, Academic Adjustment: Challenges and Solutions. *European Scientific Journal*, 3, 160-168.
- Yoo, H. C., Miller, M. J., & Yip, P. (2015). Validation of the internalization of the Model Minority Myth Measure (IM-4) and its link to academic performance and psychological adjustment among Asian American adolescents. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 21(2), 237-246.

